

กลยุทธ์ในการพัฒนาศูนย์พัฒนาเด็กเล็กน่ายู่ ยอดเยี่ยม ระดับประเทศ

Strategies for Creating Excellent Child Development Centers as a National Model

กันยา สงฆ์คลัง¹
ศุภวัฒน์กร วงศ์ธนวุธ²

บทคัดย่อ

รายงานนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อถอดบทเรียนการดำเนินงานของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กและปัจจัยแห่งความสำเร็จขององค์การบริหารส่วนตำบลโนนข่า อำเภอพล จังหวัดขอนแก่น ซึ่งได้รับรางวัลชนะเลิศที่ 1 ศูนย์เด็กเล็กน่ายู่ ยอดเยี่ยม ระดับประเทศ จากกรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข ในปีพุทธศักราช 2552 กลุ่มตัวอย่างได้มาจากการสุ่มแบบเจาะจง ได้แก่ กลุ่มผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง และศึกษาจากเอกสารของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กเกี่ยวกับการดำเนินงานของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กองค์การบริหารส่วนตำบลโนนข่า โดยการสัมภาษณ์ ประชุมกลุ่มและสังเกต และวิเคราะห์ข้อมูลโดยเปรียบเทียบข้อค้นพบกับเกณฑ์มาตรฐานของกรมอนามัย

ผลการศึกษาพบว่า กลยุทธ์ในการพัฒนาและปัจจัยแห่งความสำเร็จของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กองค์การบริหารส่วนตำบลโนนข่า ที่ได้รับรางวัลชนะเลิศ ของศูนย์เด็กเล็กน่ายู่ยอดเยี่ยม ระดับประเทศ จากกรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข มีการดำเนินงานตามเกณฑ์ทุกประการและมีองค์ประกอบเด่น คือ 1) สร้างเครือข่ายผู้มีจิตอาสา สร้างความเป็นเจ้าของในการพัฒนาศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก 2) สร้างและพัฒนานวัตกรรมเสริมสร้างเด็กของท้องถิ่นสู่หลักสูตรสถานศึกษา 3) พัฒนาคณาจารย์ของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กให้มีคุณภาพ 4) ปรับปรุงอาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อมเหมาะสมในการพัฒนาการเรียนการสอนสำหรับเด็กปฐมวัย ปัจจัยแห่งความสำเร็จที่ทำให้ได้รับรางวัล ประกอบด้วย 1) ผู้นำมีสมรรถนะใน 4 ด้าน คือ ความคิด บริหารคน บริหารงานและเด่นการประสานงาน 2) มีนโยบายหรือแผนปฏิบัติการขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่ชัดเจน

Abstract

The objective of this research is to extract lessons learned from the implementation of early childhood development centers and to identify the factors contributing to the success of the Non Kha Tambon Administrative Organization (TAO) in managing the Non Kha Tambon Center in

¹ มหาวิทยาลัย หลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการปกครองท้องถิ่น วิทยาลัยการปกครองท้องถิ่น มหาวิทยาลัยขอนแก่น

² รองศาสตราจารย์; รองคณบดีฝ่ายวิชาการวิทยาลัยการปกครองท้องถิ่น มหาวิทยาลัยขอนแก่น

Muang Phol District of Khon Kaen Province. This Tambon received the first prize for a model Center in a national competition conducted by the Department of Health of the Ministry of Public Health in 2009. Data were collected from a purposive sample of stakeholders. Data were also collected from review of documents at the Center related to Center management and from group interviews and observations. Findings were assessed against standards of performance.

The results of this study are that the strategy for the development of the Center and factors related to successful aspects of the Center are based on the following: (1) Network strengthening of volunteer-minded persons to acquire a sense of ownership of the Center; (2) Building and promoting innovations for education of local children by creating a dynamic learning curriculum; (3) Developing the staff of the Center so that they are high quality; (4) Improving the Center structure and environment so that it is an enabling atmosphere for childhood learning and development. The factors explaining why the Non Kha Center won the national award include the ability of the leaders for analytical thinking, personnel management, work management, and coordination, and having a clear and feasible policy and/or plan for implementation.

คำสำคัญ: ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กนอกระบบราชการ ระดับประเทศ

Key words: Child Development Centers as a National Model

บทนำ

ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเกิดขึ้นตามมาตรา 289 แห่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2540 มาตรา 41 แห่งพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 และมาตรา 16 แห่งพระราชบัญญัติกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่มุ่งให้เกิดการกระจายโอกาสทางการศึกษาให้กับเด็กทุกคนในพื้นที่อย่างทั่วถึง ส่งเสริมการพัฒนาเด็กให้ได้รับการเตรียมความพร้อมอย่างถูกต้อง เหมาะสมกับวัยสามารถเข้าศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้นต่อไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ ประสิทธิผล และเป็นการแบ่งเบาภาระการดูแลเด็กให้พ่อแม่ผู้ปกครองสามารถประกอบอาชีพได้อย่างผาสุกหมดกังวลในบุตรหลาน โดยกำหนดหลักการดังนี้ 1) ส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ และพัฒนาการที่ครอบคลุมเด็กปฐมวัยทุกประเภท 2) ยึดหลักการอบรมเลี้ยงดูและให้การศึกษาที่เน้นเด็กเป็นสำคัญ โดยคำนึงถึง

ความแตกต่างระหว่างบุคคล และวิถีชีวิตของเด็กตามบริบทของชุมชน สังคม และวัฒนธรรมไทย 3) พัฒนาเด็กโดยองค์รวมผ่านการเล่นและกิจกรรมที่เหมาะสมกับวัย 4) จัดประสบการณ์การเรียนรู้ให้สามารถดำรงชีวิตประจำวันได้อย่างมีคุณภาพและมีความสุข 5) ประสานความร่วมมือระหว่างครอบครัว ชุมชน และสถานศึกษาในการพัฒนาเด็ก (กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น, 2550) ดังนั้นการพัฒนาศูนย์เด็กเล็กจึงมีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง แนวการพัฒนาโดยทั่วไปประกอบด้วย

1. การสร้างหลักสูตรที่เหมาะสม การพัฒนาหลักสูตรพิจารณาจากวัยและประสบการณ์ของเด็กโดยเป็นหลักสูตรที่มุ่งเน้นการพัฒนาเด็กทุกด้าน ทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม สติปัญญาและลักษณะนิสัยโดยอยู่บนพื้นฐานของประสบการณ์เดิมที่เด็กมีอยู่ และประสบการณ์ใหม่ที่เด็กจะได้รับ ซึ่งต้องเป็นหลักสูตรที่ให้โอกาสทั้งเด็กปกติ เด็กด้อยโอกาส และเด็กพิเศษ

2. การสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ของเด็ก ซึ่งควรอยู่ในสภาพที่แวดล้อมด้วยธรรมชาติ ตอบสนองความต้องการ ความสนใจของเด็กทั้งภายในและภายนอกห้องเรียน ต้องสะอาด ปลอดภัย อากาศสดชื่น ผ่อนคลาย มีโอกาสออกกำลังกาย และพักผ่อน มีสื่อที่มาจากธรรมชาติและวัสดุอุปกรณ์ที่หลากหลาย เหมาะสมกับวัยให้เด็กมีโอกาสเรียนรู้เกี่ยวกับตนเอง สภาพแวดล้อมใกล้ตัวและโลกที่เด็กอยู่ รวมทั้งการอยู่ร่วมกันกับผู้อื่นในสังคม

3. การจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมพัฒนาการและการเรียนรู้ของเด็ก ซึ่งครูผู้ดูแลเด็กต้องเปลี่ยนบทบาทจากผู้บอกความรู้หรือสั่งให้เด็กทำมาเป็นผู้อำนวยความสะดวก โดยที่ครูผู้ดูแลเด็กจะต้องยอมรับ เห็นคุณค่า รู้จัก และเข้าใจเด็กแต่ละคนที่ตนดูแลรับผิดชอบ เพื่อจะได้วางแผนสร้างสภาพแวดล้อมและกิจกรรมต่างๆ ได้เหมาะสม นอกจากนี้ ครูผู้ดูแลเด็กจะต้องรู้จักพัฒนาตนเอง ปรับปรุงการใช้เทคนิค การจัดกิจกรรมให้เหมาะสมกับเด็ก

4. การบูรณาการการเรียนรู้ การจัดการเรียนการสอนในระดับปฐมวัยยึดหลักการบูรณาการที่ว่า หนึ่งแนวคิด เด็กสามารถเรียนรู้ได้หลายกิจกรรม หนึ่งกิจกรรมเด็กสามารถเรียนรู้ได้หลายทักษะและหลายประสบการณ์สำคัญ จึงเป็นหน้าที่ของครูผู้ดูแล

เด็กควรวางแผนการจัดประสบการณ์ให้เด็กเรียนรู้ผ่านการเล่นที่หลากหลายกิจกรรม
หลากหลายทักษะ หลากหลายประสบการณ์สำคัญ อย่างเหมาะสมกับวัย

5. การประเมินพัฒนาการและการเรียนรู้ของเด็ก ครูผู้ดูแลเด็กควรสังเกต และ
ประเมินทั้งการสอนของตนและพัฒนาการการเรียนรู้ของเด็กว่าได้บรรลุตามจุดประสงค์
และเป้าหมายที่วางไว้หรือไม่ ผลที่ได้จากการสังเกต สามารถบอกได้ว่าเด็กเกิดการเรียนรู้
และมีความก้าวหน้าเพียงใด ซึ่งจะช่วยครูผู้ดูแลเด็กในการวางแผน การจัดกิจกรรม
ชี้ให้เห็นพัฒนาการของเด็กเป็นรายบุคคล ความต้องการพิเศษของเด็กแต่ละคน และยังใช้
ในการประเมินประสิทธิภาพการจัดการศึกษา

6. ความสัมพันธ์ระหว่างครูผู้ดูแลเด็กและครอบครัวของเด็ก เด็กแต่ละคนมีความ
แตกต่างกัน เนื่องจากสภาพแวดล้อมที่เด็กเติบโตขึ้นมา ครูผู้ดูแลเด็ก พ่อแม่ และ
ผู้ปกครองเด็ก ต้องมีการแลกเปลี่ยนข้อมูลทำความเข้าใจพัฒนาการและการเรียนรู้ของเด็ก
ต้องยอมรับและร่วมมือกันรับผิดชอบ มีส่วนร่วมในการพัฒนาตามหลักการจัดหลักสูตร
ให้บรรลุเป้าหมายที่ต้องการร่วมกัน

กรมอนามัยได้วางมาตรฐานศูนย์เด็กเล็กไว้ซึ่งครอบคลุมประเด็นต่าง ๆ โดย
พิจารณาตามเกณฑ์ 6 ข้อ ได้แก่ 1) การส่งเสริมสุขภาพ 2) ด้านการส่งเสริมพัฒนาการเด็ก
3) ด้านบริการที่สะอาดปลอดภัย 4) ด้านสิ่งแวดล้อมสะอาดและปลอดภัย 5) ด้าน
บุคลากรที่มีการพัฒนาด้านสุขภาพจิตใจ สุขภาพร่างกายและบุคลิกภาพอย่างสม่ำเสมอ
6) ด้านการมีส่วนร่วมของผู้ปกครอง ชุมชน องค์กรการปกครองส่วนท้องถิ่นและ
หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง โดยมีข้อเสนอแนะแนวทางการพัฒนาเกณฑ์ทั้ง 6 ประเด็นอย่าง
ชัดเจน

ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กองค์การบริหารส่วนตำบลโนนข่า จัดตั้งขึ้นเมื่อวันที่ 20
กุมภาพันธ์ 2549 โดยครั้งแรกไม่มีอาคารสถานที่ในการบริหารจัดการ จึงขอใช้สถานที่
ของโรงเรียนมิตรภาพ 2 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การประถมศึกษา ขอนแก่นเขต 3
จำนวน 2 ห้องเรียน มีเด็ก (2-5 ปี) จำนวน 37 คน ได้รับจัดสรรอัตราตำแหน่งครูผู้ดูแลเด็ก
จากกรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น จำนวน 4 คน (วุฒิการศึกษาระดับ ปวศ.สาขาบัญชี
จำนวน 3 คน ระดับปริญญาตรีด้านการจัดการ จำนวน 1 คน) ต่อมาปี พ.ศ.2550 มีจำนวน
เด็กเพิ่มมากขึ้นเป็น 55 คน และรับสมัครครูเพิ่มอีก 2 คน รวมมีครูผู้ดูแลเด็กทั้งหมด

จำนวน 6 คน (ส่งศึกษาต่อจนได้วุฒิด้านเอกการปฐมวัยครบทุกคน) จึงได้ประกาศสอบราคาเพื่อก่อสร้างอาคารเรียน 1 หลัง บนพื้นที่สาธารณะประโยชน์ จำนวน 5 ไร่ ซึ่งได้รับอนุญาตจากประชาชนในพื้นที่โดยการประชาคมหมู่บ้าน ใช้งบประมาณ จำนวน 778,000 บาท จากสภาองค์การบริหารส่วนตำบลโนนข่า นอกจากนี้ยังได้รับความอนุเคราะห์จากเจ้าอาวาสวัดชลขันธ์บ้านโนนข่า ใช้งบประมาณในการถมดิน จำนวน 20,000 บาท และได้รับการสนับสนุนงบประมาณในการซื้อของเล่นเด็กกลางแจ้ง และของเล่นเพื่อส่งเสริมพัฒนาการเด็กในห้องเรียน จากกรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น รวม 900,000 บาท ในปีพ.ศ. 2551 กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่นได้จัดประกวดศูนย์พัฒนาเด็กเล็กองค์การบริหารส่วนตำบลโนนข่า ได้ส่งศูนย์พัฒนาเด็กเล็กเข้าประกวดตามเกณฑ์มาตรฐานของกรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่นและได้รับการคัดเลือกให้เป็นศูนย์พัฒนาเด็กเล็กดีเด่นขนาดกลาง ได้รับเงินรางวัลจำนวน 500,000 บาท ทางองค์การบริหารส่วนตำบลโนนข่าได้นำเงินดังกล่าวมาต่อเติมห้องประกอบอาหาร และห้องอาหารที่ได้มาตรฐาน เพื่อรองรับจำนวนเด็กทั้งในและนอกพื้นที่ ที่เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง ซึ่งได้ย้ายเด็กจากโรงเรียนมิตรภาพ 2 มายังอาคารเรียนแห่งใหม่ เมื่อวันที่ 1 พฤษภาคม 2551 มีเด็ก (2-5 ปี) จำนวน 76 คน ครูผู้ดูแลเด็ก จำนวน 6 คน และเมื่อปี พ.ศ. 2552 กรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข ได้จัดโครงการประกวดศูนย์เด็กเล็กน่ายุ เพื่อส่งเสริม สนับสนุน และกระตุ้นให้หน่วยงานที่รับผิดชอบการจัดการศึกษาระดับปฐมวัย ให้มีการพัฒนาคุณภาพศูนย์เด็กเล็กให้ได้ตามเกณฑ์มาตรฐาน และมีการพัฒนาบุคลากรให้มีความรู้เกี่ยวกับกระบวนการพัฒนาเด็กที่ถูกหลักต้องและเหมาะสมตามเกณฑ์มาตรฐานศูนย์เด็กเล็กน่ายุ จำนวน 6 ด้าน โดยเด็กได้รับการพัฒนาอย่างครบถ้วนทุกด้าน จึงได้รับรางวัลชนะเลิศที่ 1 ศูนย์เด็กเล็กน่ายุยอดเยี่ยมระดับประเทศ จากกรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข และจากการทบทวนหนังสือคู่มือศูนย์เด็กเล็กน่ายุ สามารถชี้ให้เห็นว่ากลยุทธ์ในการพัฒนาศูนย์เด็กเล็กภายใต้บริบทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ได้ออกแบบการบริหารจัดการโดยมีคณะกรรมการบริหารศูนย์พัฒนาเด็กเล็กที่องค์การบริหารส่วนตำบลได้แต่งตั้งขึ้นเพื่อทำหน้าที่ในการบริหารจัดการ ส่งเสริม สนับสนุน และกระตุ้นให้หน่วยงานที่รับผิดชอบการจัดการศึกษาระดับปฐมวัย ให้มีการพัฒนาคุณภาพศูนย์เด็กเล็กให้ได้ตามเกณฑ์มาตรฐาน และมีการพัฒนาบุคลากรให้มีความรู้

เกี่ยวกับกระบวนการพัฒนาเด็กที่ถูกหลักต้องและเหมาะสมตามเกณฑ์มาตรฐานศูนย์เด็กเล็กน่ายู่ ทั้ง 6 ด้าน โดยเด็กได้รับการพัฒนาอย่างครบถ้วนทุกด้าน ซึ่งองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นได้มีกลยุทธ์ในการพัฒนาศูนย์เด็กเล็กให้เป็นศูนย์เด็กเล็ก น่ายู่ยอดเยี่ยมระดับประเทศ โดยนำเสนอปัจจัยความสำเร็จและความภาคภูมิใจ ที่สามารถพัฒนาศูนย์เด็กเล็กน่ายู่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ หรือแลกเปลี่ยนประสบการณ์การพัฒนาสู่ภาคีเครือข่ายและผู้สนใจได้นำไปใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาศูนย์เด็กเล็ก (กรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข, 2552) ซึ่งจะเห็นได้ว่ากลยุทธ์ในการพัฒนาศูนย์เด็กเล็กภายใต้บริบทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ได้ออกแบบการบริหารจัดการโดยเน้นการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการบริหารศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ซึ่งทำหน้าที่ในการบริหารจัดการ ส่งเสริม สนับสนุน และกระตุ้นให้หน่วยงานที่รับผิดชอบการจัดการศึกษาระดับปฐมวัย ให้มีการพัฒนาคุณภาพศูนย์เด็กเล็กให้ได้ตามเกณฑ์มาตรฐาน และมีการพัฒนาบุคลากรให้มีความรู้เกี่ยวกับกระบวนการพัฒนาเด็กที่ถูกหลักต้องและเหมาะสมตามเกณฑ์มาตรฐานศูนย์เด็กเล็กน่ายู่ ทั้ง 6 ด้าน โดยเด็กได้รับการพัฒนาอย่างครบถ้วนทุกด้าน จนทำให้ได้รับรางวัลแห่งความสำเร็จ

ปัจจัยแห่งความสำเร็จในการดำเนินงานที่ผ่านมา

การดำเนินงานพัฒนาศูนย์เด็กเล็กจะประสบความสำเร็จได้นั้นจะต้องมีเงื่อนไขที่ทำให้การดำเนินงานประสบความสำเร็จ ซึ่งสามารถวิเคราะห์ได้จากความสำเร็จในการดำเนินงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในแต่ละแห่ง (กรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข, 2552) เพื่อเป็นการศึกษาถึงปัจจัยและองค์ประกอบของความสำเร็จ ผู้วิจัยจึงมุ่งศึกษากระบวนการดำเนินงานของศูนย์เด็กเล็กน่ายู่ขององค์การบริหารส่วนตำบลโนนข่า อำเภอพล จังหวัดขอนแก่น โดยใช้กรอบมาตรฐานของกรมอนามัย จะเห็นได้ว่าปัจจัยแห่งความสำเร็จของศูนย์เด็กเล็กภายใต้บริบทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นนั้นส่วนใหญ่จะยึดการมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชน ซึ่งทำหน้าที่ในส่งเสริม สนับสนุน และรับผิดชอบในการจัดการศึกษาระดับปฐมวัย ให้มีการพัฒนาคุณภาพศูนย์เด็กเล็กให้ได้ตามเกณฑ์มาตรฐาน และมีการพัฒนาบุคลากรให้มีความรู้เกี่ยวกับกระบวนการพัฒนาเด็กที่ถูกต้องและเหมาะสมตามเกณฑ์มาตรฐานศูนย์เด็กเล็กน่ายู่ ทั้ง 6 ด้าน โดยมีเครือข่ายที่เกี่ยวข้องที่จะช่วยกันพัฒนาและดำเนินงานให้ประสบผลสำเร็จ เน้นการมี

ส่วนร่วมของประชาชน เพื่อเป็นการสร้างเสริมพลังอำนาจให้กับประชาชนในพื้นที่ในฐานะที่เป็นเจ้าของพื้นที่ โดยการเปิดโอกาสให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการคิด ริเริ่ม การพัฒนา การตัดสินใจ การร่วมปฏิบัติและรับผิดชอบต่าง ๆ อันมีผลกระทบถึงตัวประชาชนเอง การที่สามารถทำให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนานั้น เป็นการแก้ปัญหาและนำมาซึ่งสภาพความเป็นอยู่ของประชาชนที่ดีขึ้น สอดคล้องกับงานของ Bergman, Plsek & Saunders (2006) ที่ได้ศึกษาระบบเสริมหนุนศูนย์เด็กเล็กและเสนอแนะว่าศูนย์ที่ดีต้องตอบสนองความต้องการของชุมชน ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมเป็นที่ปรึกษา มีช่องทางที่มีโครงสร้างถาวรในการสื่อสารและประสานงานกับผู้ปกครองอย่างใกล้ชิดและต่อเนื่อง

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. เพื่อศึกษาการดำเนินงานของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กองค์การบริหารส่วนตำบลโนนข่า อำเภอฟล จังหวัดขอนแก่น
2. เพื่อศึกษาเงื่อนไขแห่งความสำเร็จทำให้ศูนย์เด็กเล็กโนนข่าได้รับรางวัลศูนย์พัฒนาเด็กเล็กน่ายอดเยี่ยม ระดับประเทศ

วิธีการศึกษา

การศึกษานี้เริ่มต้นด้วยการสัมภาษณ์ผู้บริหารและเจ้าหน้าที่ปฏิบัติงานที่เกี่ยวข้องกับศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ผู้ดูแลเด็กและคณะกรรมการดูแลศูนย์เด็กเล็กเพื่อให้ได้เนื้อหาสาระเกี่ยวกับการดำเนินงานของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กและเงื่อนไขความสำเร็จ ในการพัฒนาที่ทำให้ศูนย์เด็กเล็กได้รับรางวัลโดยใช้เกณฑ์ในการประเมินศูนย์เด็กเล็กน่ายอดที่กรมอนามัยกำหนด ข้อมูลที่ได้นำมาวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการศึกษา

จากการศึกษาครั้งนี้เป็นผลที่ได้จากการพัฒนาศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาศูนย์พัฒนาเด็กเล็กองค์การบริหารส่วนตำบลโนนข่า ตามสถานการณ์ปัญหา และแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น จนเป็นนวัตกรรมที่โดดเด่นซึ่งนำไปสู่ความสำเร็จเป็นศูนย์พัฒนาเด็กเล็กน่ายอดเยี่ยม ระดับประเทศ ดังนี้

1. **ด้านการส่งเสริมสุขภาพ** พบว่า มีผลการประเมินผ่านเกณฑ์การประเมิน ซึ่งเป็นการนำผลภาวะโภชนาการ 3 ด้านเปรียบเทียบเกณฑ์มาตรฐานของกรมอนามัย เด็กทุกคนในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กได้รับการเฝ้าระวังภาวะโภชนาการโดยผู้ดูแลเด็กมีการชั่งน้ำหนัก และวัดส่วนสูง ทุก 3 เดือน มีการแปรงฟันอย่างถูกวิธีหลังรับประทานอาหารกลางวันทุกวัน ได้รับประทานอาหารอาหารที่ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กจัดให้เด็กอย่างมีคุณค่าทางโภชนาการ ครบ 5 หมู่ และจากการส่งเสริมสุขภาพของเด็กยังเกิดนวัตกรรมที่ช่วยส่งเสริมด้านสุขภาพด้วย ได้แก่ นวัตกรรมแปรงสีฟันแปลงกาย เป็นการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาประยุกต์ใช้ในการเก็บแปรงสีฟันของเด็กโดยใช้ท่อพีวีซีมาทำเป็นที่เก็บเพื่อป้องกันการเกิดเชื้อราในแปรงสีฟันของเด็ก สามารถนำออกมาผึ่งแดดหรือลมได้และนำไปเก็บในห้องเรียนก็ได้ และนวัตกรรมเสื้อกันเปื้อนจากผ้าพื้นเมือง โดยนำผ้าขาวม้าตามท้องถิ่นมาตัดเป็นเสื้อกันเปื้อน ซึ่งเป็นการส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่น ทำให้เด็กตระหนักรู้ถึงภูมิปัญญาของท้องถิ่นตนเอง

2. **ด้านการส่งเสริมพัฒนาการเด็ก** พบว่า มีผลการประเมินผ่านเกณฑ์การประเมิน เด็กทุกคนได้รับการประเมินพัฒนาการตามเกณฑ์อายุโดยผู้ดูแลเด็ก ได้รับการจัดประสบการณ์ตามกิจกรรมต่างๆ โดยดำเนินการจัดกิจกรรมประจำวัน 6 หลัก

3. **ด้านบริการอาหารสะอาดปลอดภัย** พบว่า มีผลการประเมินผ่านเกณฑ์การประเมิน ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กมีสถานที่เตรียมปรุงอาหาร สะอาดถูกสุขลักษณะ โดยจัดทำห้องครัวสำหรับประกอบอาหารที่มีห้องชัดเจนและมีมุ้งลวดป้องกันแมลงวันหรือแมลงต่างๆ ทั้งห้องครัวและห้องอาหารสำหรับเด็ก มีการตรวจคุณภาพอาหารเช่น ผักสด ผลไม้ต้องล้างสะอาดเนื้อสัตว์ปรุงให้สุก และมีการปกปิดอาหารที่พร้อมให้เด็กบริโภค และมีอุปกรณ์ และมีภาชนะใส่อาหารปลอดภัยและสะอาดได้มาตรฐาน มีน้ำดื่ม น้ำใช้ สะอาดเพียงพอ นอกจากนั้นผู้ประกอบอาหารต้องมีสุขภาพดีแต่งกายสะอาด สุขอนามัยดี ผ่านการตรวจสุขภาพและรับรองจากสาธารณสุข เป็นประจำทุกปี

4. **ด้านสิ่งแวดล้อมสะอาดและปลอดภัย** พบว่า มีผลการประเมินผ่านเกณฑ์การประเมิน บริเวณศูนย์เด็กเล็กมีสภาพแวดล้อมภายใน ภายนอกอาคารสะอาดและปลอดภัย มีรั้วรอบขอบชิด จัดห้องน้ำ ห้องส้วม สะอาด ถูกสุขลักษณะ มีพื้นที่ใช้สอยจัดเป็นสัดส่วน และเพียงพอ ตัวอาคารเรียน มีความมั่นคง แข็งแรง และปลอดภัยตาม

มาตรฐานงานช่าง มีการจัดการขยะที่ถูกสุขลักษณะ ห้องเรียนมีแสงสว่างและการระบายอากาศเพียงพอ มีการป้องกันแมลงและพาหะนำโรค และมีมาตรการความปลอดภัย ผู้ดูแลเด็กมีการสำรวจและบันทึกสำรวจจุดเสี่ยง (Safety Record) ทุกเดือน มีการซ่อมแซมโดยจำลองสถานการณ์จริงพร้อมกำหนดจุดปลอดภัย ภาคเรียนละ 2 ครั้ง ปีละ 4 ครั้ง ติดตั้งอุปกรณ์ในการรักษาความปลอดภัย เครื่องตัดไฟเซฟที่คัทภายในบริเวณอาคาร ติดตั้งเครื่องดับเพลิง จัดทำประกันอุบัติเหตุหมู่ให้กับนักเรียน และจัดทำทะเบียนหมายเลขโทรศัพท์ฉุกเฉินในการติดต่อ ประสานงานที่เกี่ยวข้อง

5. ด้านบุคลากร พบว่า มีผลการประเมินผ่านเกณฑ์การประเมิน ผู้ดูแลเด็กทุกคน มีสุขภาพดีทั้งร่างกาย และจิตใจ โดยผ่านการประเมินความเครียดด้วยตนเองทุก 2 เดือน โดยจำนวนครูมีอัตราส่วนในการดูแลเด็กที่เหมาะสม คือ 1 : 20 และผู้ดูแลเด็กทุกคนผ่านการฝึกอบรมเกี่ยวกับการเลี้ยงดูเด็กจากกรมอนามัย และการอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับมาตรฐานศูนย์ฯ ของกรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น ผู้ดูแลเด็กมีคุณธรรม จริยธรรม มีวุฒิ/ความรู้ความสามารถตรง กับงานที่ได้รับมอบหมาย หมั่นพัฒนาตนเอง เข้ากับชุมชนได้ดี ผู้ดูแลเด็ก ทุกคนได้รับการฝึกอบรมหรือพัฒนาศักยภาพ อย่างน้อยปีละ 1 หลักสูตร และได้รับทุนในการศึกษาต่อในระดับปริญญาตรีทุกคน เกิดการพัฒนาหลักสูตรการเรียนการสอนเอง โดยมีผู้บริหารสถานศึกษา ผู้ปกครอง ภูมิปัญญาท้องถิ่นและประชาชนในตำบล ร่วมกันจัดทำหลักสูตรการเรียนการสอน

6. ด้านการมีส่วนร่วม พบว่า มีผลการ ประเมินผ่านเกณฑ์การประเมิน ผู้ปกครอง ชุมชนมีส่วนร่วม ในกิจกรรมต่าง ๆ ของศูนย์เด็กเล็ก โดยมีความรู้ลึกเป็นเจ้าของ และมีจิตอาสา เกิดความร่วมมือร่วมใจของประชาชนในพื้นที่ ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นมาช่วยสอน และส่งเสริมพัฒนาการแก่เด็กและเกิดนวัตกรรม เช่น นวัตกรรมวิหคเหินฟ้าพัฒนา EQ มีการบริจาคไม้ไผ่และมาช่วยกันทำรั้วไม้ไผ่ การสอนพับตัดแตง ปลาตะเพียน นก และ ตะกร้อ และจัดกิจกรรมให้บริการผู้ปกครอง เช่น โครงการคลินิกความรู้ ครู หมอ พ่อแม่ องค์กรบริหารส่วนตำบล เป็นต้น ประชาสัมพันธ์กิจกรรมของศูนย์ฯ ให้ผู้ปกครอง ผู้นำ ชุมชน ประชาชนทราบทุกครั้ง ส่งเสริมให้ผู้เกี่ยวข้องทุกภาคส่วนแสดงความคิดเห็น มีส่วนร่วมในการพัฒนาเด็กอย่างต่อเนื่อง และ เกิดการมีส่วนร่วมขององค์กรภาคีทุกภาค ส่วน เช่น กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น องค์กรบริหารส่วนจังหวัดขอนแก่น

โรงเรียนเมืองพลพิทยาคม โรงพยาบาลพล สถานีตำรวจภูธรพล สถานีอนามัยตำบลโนนข่า และ อสม. เจ้าอาวาสวัดชลจันทร์ ปู่ ย่า ตา ยาย และผู้ปกครอง

ปัจจัยแห่งความสำเร็จของศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก

การดำเนินงานของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กขององค์การบริหารส่วนตำบลโนนข่า ที่ทำให้ประสบผลสำเร็จนั้นมีทั้งปัจจัยที่เกื้อหนุนต่อการดำเนินการที่เป็นรูปธรรมชัดเจน ทั้งปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอก คือ

1. ปัจจัยภายใน ประกอบด้วยดังนี้ 1) ประชาชนในหมู่บ้านทุกหมู่บ้าน มีความรัก ความสามัคคี และช่วยเหลือ เอื้ออาทรต่อกัน 2) ความร่วมมือร่วมใจของคนในชุมชน ทุกวัยที่ให้การสนับสนุน และคอยช่วยเหลือซึ่งกันและกันในการพัฒนาหมู่บ้าน 3) ความเข้มแข็งของผู้นำชุมชน ในทุกฝ่ายทั้งฝ่ายปกครองท้องที่ ประชาชนชาวบ้าน ตัวองค์กรภาคประชาชนในพื้นที่ได้มีส่วนร่วมกันในการ ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมบริหารจัดการงานในชุมชน 4) คณะกรรมการฯ ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ได้มีส่วนร่วมในการกำหนดระเบียบข้อบังคับเป็นลายลักษณ์ เพื่อใช้เป็นกรอบแนวทางการดำเนินงาน 5) มีสภาพสิ่งแวดล้อมของชุมชนที่ดี ไม่มีมลพิษ 6) มีสถานีอนามัยในพื้นที่ เป็นศูนย์สาธารณสุขในหมู่บ้าน มีอาสาสมัครสาธารณสุขมูลฐานที่คอยดูแลผู้สูงอายุ และผู้ด้อยโอกาส เป็นกรณีพิเศษ 7) มีพื้นที่ทำการเกษตรที่อุดมสมบูรณ์ สามารถทำการเกษตรได้ตลอดทั้งปี และ 8) มีอาสาพัฒนาชุมชน ที่มีจิตสาธารณะจริง ๆ เลียสละต่อส่วนรวมและรักบ้านเกิดเมืองนอนของตนเอง

2. ปัจจัยภายนอก ประกอบด้วย การสนับสนุนด้านวิชาการ บุคลากร และงบประมาณ จากหน่วยงานภาครัฐและเอกชน ได้แก่ องค์การบริหารส่วนตำบลโนนข่า ศูนย์บริการการศึกษาออกโรงเรียนอำเภอพล สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอพล สำนักงานสาธารณสุขอำเภอพล และสำนักงานเกษตรอำเภอพล และสำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดขอนแก่น เป็นต้น

เงื่อนไขแห่งความสำเร็จ

1. การมีผู้นำที่มีความสามารถ คนที่สำคัญ คือ นายกองค์การบริหารส่วนตำบลโนนข่า เป็นผู้นำที่มีสมรรถนะใน 4 ด้าน คือ 1) เก่งความคิด คือ คิดไกล คิดพัฒนาอย่างต่อเนื่อง โดยพัฒนาตามปัญหา ความจำเป็น ประหยัด และเน้นการมีส่วนร่วมของ

ประชาชน 2) เก่งบริหารคน คือ อ่อนน้อมถ่อมตน เข้าหาคน 3) เก่งบริหารงาน คือ ทำได้ทุกอย่าง ลงมือทำเอง เช่น งานช่าง และการเป็นตัวอย่างที่ดี และ 4) เก่งประสานงาน คือ สร้างความร่วมมือเชื่อมโยงองค์กรผู้เกี่ยวข้อง

2. มีวิธีการทำงาน/เครื่องมือทำงาน/กลไกในการทำงานที่ชัดเจน คือ นโยบายหรือแผนปฏิบัติการขององค์การบริหารส่วนตำบลโนนข่า โดยมียุทธศาสตร์การพัฒนาและแนวทางการพัฒนาขององค์การบริหารส่วนตำบลโนนข่า ซึ่งใช้ยุทธศาสตร์ที่ 1 การพัฒนาคนและสังคมที่มีคุณภาพ มาเป็นแนวทางในการพัฒนาของส่วนการศึกษา

3. มีการจัดสรรงบประมาณสนับสนุน และการให้การสนับสนุนด้านต่าง ๆ แก่ชุมชนขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

4. ได้รับการสนับสนุนจากแหล่งทุนต่าง ๆ ทั้งภายในและภายนอกพื้นที่

5. การมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในการดำเนินกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง โดยทุกภาคส่วน ทั้งภาครัฐ เอกชน และประชาชน ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินการพัฒนาศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก โดยชุมชนมีส่วนร่วมและมีความตระหนักในการเป็นเจ้าของศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ประชาชนในชุมชนมีจิตอาสาในการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน และใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นจากผู้สูงอายุมาช่วยสอนและส่งเสริมพัฒนาการให้บุตรหลานด้วย

6. การพัฒนาอย่างต่อเนื่องไม่หยุดยั้ง โดยได้มีการพัฒนาการเรียนการสอน สร้างหลักสูตรสถานศึกษาปฐมวัย ซึ่งเกิดจากการดูงานเกี่ยวกับการบริหารจัดการศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก แล้วนำมาปรับใช้ในการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษาให้เข้ากับบริบทพื้นที่และภูมิปัญญาท้องถิ่น ประเพณีต่างๆ ในตำบล โดยมีการปรับปรุงพัฒนาทุกปี ทำให้ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กแห่งนี้เป็นแหล่งเรียนรู้ของชุมชนและหน่วยงานอื่นในการส่งเสริมพัฒนาเด็กปฐมวัย

อภิปรายผล

ในการศึกษาครั้งนี้จะเห็นได้ว่าการดำเนินงานของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กขององค์การบริหารส่วนตำบลโนนข่า อำเภอพล จังหวัดขอนแก่น ประสบผลสำเร็จในการดำเนินงานนั้นอาจมีหลายปัจจัยที่เกี่ยวข้อง ซึ่งการพัฒนาเด็กปฐมวัยเป็นสิ่งที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจะต้องให้ความสำคัญ เด็กที่อายุตั้งแต่แรกเกิดถึง 5 ขวบ จำเป็นต้องใช้หลักการที่คำนึงถึงการพัฒนาเด็กอย่างเป็นองค์รวมเพื่อโอกาสในการพัฒนาเด็กทุกด้านตามลำดับ

ขั้นตอนของพัฒนาการอย่างสมดุลและเต็มตามศักยภาพหลักการจัดการศึกษาปฐมวัย อีกทั้งยังเน้นการส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้และพัฒนา ครอบครัวเด็ก ทุกประเภททั้งเด็กปกติ เด็กด้อยโอกาสและเด็กพิเศษ โดยคำนึงถึงความแตกต่างของแต่ละบุคคลและเน้นเด็กเป็นสำคัญ โดยมีผู้ใหญ่ในชุมชนเป็นผู้เชื่อมโยงองค์ความรู้ ต่าง ๆ ให้แก่เด็ก ทั้งยังเปิดโอกาสให้เด็กได้พัฒนาอย่างเป็นองค์รวม โดยผ่านการเล่นซึ่งเป็นพัฒนาการตามธรรมชาติของเด็ก และผ่านกิจกรรมที่เหมาะสมกับวัยเด็กเล็กโดยมีผู้ใหญ่เป็นแบบอย่างที่ดีของการเรียนรู้ การจัดประสบการณ์ต่างๆ ในการเรียนรู้ที่สามารถดำรงในชีวิตประจำวันได้อย่างมีคุณภาพและมีความสุข ซึ่งต้องได้รับการประสานความร่วมมือจากครอบครัว ชุมชน และสถานศึกษา สำคัญที่สุดการดำเนินงานจะมุ่งเน้นการพัฒนาศักยภาพประชาชน การสร้างเสริมพลังอำนาจให้กับประชาชนในพื้นที่ในฐานะของการเป็นเจ้าของชุมชน และส่งเสริมการนำทุนทางสังคมที่มีอยู่มาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด ทั้งทุนซึ่งเป็นบุคคล ทุนทางธรรมชาติต่าง ๆ ในท้องถิ่น อีกทั้งยังมุ่งเน้นการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง ทั้งในและนอกพื้นที่ในกระบวนการดำเนินงานของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กองค์การบริหารส่วนตำบลโนนข่า นอกจากนี้ยังมีการบริหารจัดการงบประมาณที่โปร่งใส ตรวจสอบได้ และมีการบริหารจัดการที่ประชาชนให้การยอมรับ เน้นการมีส่วนร่วมของประชาชนทุกกลุ่มวัย (กรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข, 2552; Bergman, Plsek & Saunders, 2006)

สำหรับหลักการบริหารงานของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กขององค์การบริหารส่วนตำบลโนนข่า นั้นเป็นการหลอมรวมและขยายทุนทางสังคมที่มีอยู่สู่การพัฒนา ทั้งนี้เนื่องจากพื้นที่ตำบลโนนข่า มีทุนทางสังคมที่หลากหลาย ทั้งทุนคน ทุนทรัพยากรทางธรรมชาติต่าง ๆ จึงได้นำทุนทางสังคมที่มีอยู่เดิมเหล่านั้นมาหลอมรวมกับการบริหารจัดการศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงการพัฒนา

การดำเนินงานของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กมีปัจจัยแห่งความสำเร็จภายใต้บริบทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นคือยึดการมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชน ซึ่งทำหน้าที่ใน

ส่งเสริม สนับสนุน และรับผิดชอบในการจัดการศึกษาระดับปฐมวัย ให้มีการพัฒนาคุณภาพศูนย์เด็กเล็กให้ได้ตามเกณฑ์มาตรฐาน และมีการพัฒนาบุคลากรให้มีความรู้เกี่ยวกับกระบวนการพัฒนาเด็กที่ถูกต้องและเหมาะสมตามเกณฑ์มาตรฐานศูนย์เด็กเล็กน่ายู่ ทั้ง 6 ด้าน โดยมีเครือข่ายที่เกี่ยวข้องที่จะช่วยกันพัฒนาและดำเนินงานให้ประสบผลสำเร็จ เน้นการมีส่วนร่วมของประชาชน เพื่อเป็นการสร้างเสริมพลังอำนาจให้กับประชาชนในพื้นที่ในฐานะที่เป็นเจ้าของพื้นที่ โดยการเปิดโอกาสให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการคิด ริเริ่ม การพัฒนา การตัดสินใจ การร่วมปฏิบัติและรับผิดชอบ ต่าง ๆ อันมีผลกระทบถึงตัวประชาชนเอง การที่สามารถทำให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนานั้น เป็นการแก้ปัญหาและนำมาซึ่งสภาพความเป็นอยู่ของประชาชนที่ดีขึ้น ซึ่งแนวทางการพัฒนาต่อยอด คือ การพัฒนาศูนย์พัฒนาเด็กเล็กให้เป็นศูนย์ต้นแบบที่ดี ยั่งยืน และเป็นแหล่งเรียนรู้ด้านการศึกษาทั้งภายใน-ภายนอก และยกฐานะจากศูนย์พัฒนาเด็กเล็กเป็นโรงเรียนอนุบาลต่อไป

เอกสารอ้างอิง

กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น กระทรวงมหาดไทย. (2550). **การจัดการศึกษาท้องถิ่น**.

กรุงเทพฯ: สำนักประสานและพัฒนาการจัดการศึกษาท้องถิ่น ส่วนวิชาการและมาตรฐานการศึกษาท้องถิ่น.

กรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข. (2552). **ศูนย์เด็กเล็กน่ายู่ ยอดเยี่ยมระดับประเทศ แห่ง ปี 2552** สำนักอนามัยสิ่งแวดล้อม.

Bergman, David, Plsek, Paul, and Saunders, Mara. (2006). **A Hight-Performing Syatem for Nell-child Care**. A vision for the future <http://commonwealthfund.org/lusr.doc>.